

GENETIK KASALLIKLARNI KELIB CHIQISHI.

Asaka Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi umumtibbiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi Abdullayeva Dilbaroy Turg'unboyevna

Annotatsiya: Irsiy kasalliklar — bu genetik materialdagi o'zgarishlar natijasida yuzaga keladigan kasalliklar bo'lib, ular ota-onalardan farzandlarga o'tadi. Ushbu kasalliklar inson organizmining turli tizimlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin va ko'pincha jismoniy yoki ruhiy rivojlanishdagi muammolarni keltirib chiqaradi. Irsiy kasalliklarning kelib chiqishi, sabablari va turlari haqida batafsil ma'lumot beramiz.

Kalit so'zlar: irsiy kasalliklar, irsiyat, genetik material, xromasoma, genom.

Irsiy kasalliklar - genetik informatsiyaning buzilishi natijasida kelib chiqadigan kasalliklar; asosan, xromosomalar yoki genlardagi mutatsiyalar tufayli paydo bo'lib, nasldan naslga o'tadi. Mutatsiyalar tashqi muhit omillari hamda organizm va hujayralardagi salbiy ta'sirlar oqibatida ro'y berishi mumkin. Irsiy kasalliklar, asosan, klinikgenealogik usul bilan o'rganiladi, bunda avlodlar shajarasi tuziladi. Bu usul yordamida irsiy kasalliklarning turli yo'llar bilan nasldannaslga utishi aniqlanadi. Autosomdominant kasalliklarda, kasallik autosomada joylashgan dominant genlar orqali nazorat qilinadi. Bunda kasallik har avlodda 50% dan ortiq hollarda uchraydi. Braxidaktiliya, araxnodaktiliya, retinoblastoma, psoriaznng ma'lum bir turlari shu yo'l bilan nasldan-naslga o'tadi.

Genetik materialda sodir bo'lgan o'zgarishlar (mutatsiyalar) irsiy kasalliklarning asosiy sababi hisoblanadi. Bu mutatsiyalar genning tuzilishi yoki funksiyasini o'zgartirishi mumkin. Insonda odatda 46 xromosoma mavjud, ammo ba'zi hollarda xromosomalar soni ortishi yoki kamayishi mumkin. Masalan, Daun sindromi 21-xromosomaning ortiqcha nusxasi natijasida yuzaga keladi. Irsiy kasalliklar ko'pincha ota-onalardan bolalarga o'tadi. Agar ota yoki ona genetik kasallikni olib yuruvchi bo'lsa, ularning farzandlarida ham bu kasallik paydo bo'lishi mumkin. Ba'zi hollarda, atrof-muhit omillari (masalan, radiatsiya, kimyoviy moddalar) genetik materialga zarar yetkazishi va kasalliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Irsiy kasalliklarning tarqalishi genetik merosga bog'liq. Ota-onalar o'zlarida mavjud bo'lgan genetik kasalliklarni farzandlariga o'tkazishlari mumkin. Bu jarayon quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin. Agar ota yoki ona genetik kasallikni olib yuruvchi bo'lsa, ularning farzandlarida ham bu kasallik paydo bo'lishi mumkin. Bu holat autosomal dominant yoki autosomal recessive meros orqali amalga oshadi. Irsiy kasalliklarning oldini olish uchun bir qator choralar ko'rish mumkin. Ushbu choralar genetik maslahatdan tortib, sog'lom turmush tarzini saqlashgacha bo'lgan turli usullarni o'z ichiga oladi. Quyida irsiy kasalliklarni oldini olish uchun tavsiya etiladigan asosiy choralar keltirilgan. Oila rejalashtirishdan

oldin, ota-onalar o'z oilalaridagi irsiy kasalliklar tarixi haqida ma'lumot to'plashlari kerak. Genetik mutaxassislar yordamida oila tarixini tahlil qilish, kasalliklarning tarqalish xavfini aniqlashga yordam beradi. Agar oilada irsiy kasalliklar mavjud bo'lsa, ota-onalar genetik testlardan o'tishi mumkin. Bu testlar kasallikni olib yuruvchi genlarni aniqlashga yordam beradi va kelajakdagi farzandlar uchun xavf darajasini baholash imkonini beradi. Homiladorlik davrida amniyosentez yoki chorion villus sampling (CVS) kabi prenatal diagnostika testlari o'tkazilishi mumkin. Bu testlar homiladagi genetik kasalliklarni erta aniqlash imkonini beradi. Sog'lom va muvozanatli ovqatlanish, vitaminlar va minerallarni yetarli darajada olish, organizmning umumiy salomatligini yaxshilaydi va irsiy kasalliklarning rivojlanish xavfini kamaytirishi mumkin. Muntazam jismoniy faoliyat, stressni kamaytirish va umumiy salomatlikni yaxshilashga yordam beradi. Stressni boshqarish va ruhiy salomatlikni saqlash, irsiy kasalliklarning rivojlanish xavfini kamaytirishi mumkin. Oila rejalashtirishdan oldin va homiladorlik davrida muntazam tibbiy tekshiruvlar o'tkazish, sog'liqni nazorat qilish va muammolarni erta aniqlash imkonini beradi. Ba'zi infeksiyon kasalliklar irsiy kasalliklarning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Vaksinatсия orqali bu kasalliklardan himoyalaniş muhimdir. Oila rejalashtirish jarayonida genetik maslahat olish, ota-onalarning genetik kasalliklarni olib yurishini aniqlash va farzandlar uchun xavf darajasini baholash imkonini beradi. Homiladorlikni rejalashtirishda, sog'lom turmush tarzini saqlash va tibbiy maslahat olish muhimdir. Irsiy kasalliklarning oldini olish uchun genetik maslahat, prenatal diagnostika, sog'lom turmush tarzi va tibbiy nazorat kabi choralarni ko'rish zarur. Ushbu choralar kasalliklarni erta aniqlash va davolash imkoniyatlarini oshiradi, shuningdek, kelajak avlodlarning sog'lig'ini ta'minlashga yordam beradi. Har bir inson o'z salomatligini saqlash va kelajak avlodlarining sog'lig'ini ta'minlash uchun mas'uliyatli yondashishi zarur.

Xulosa: Irsiy kasalliklar genetik materialdagi o'zgarishlar natijasida yuzaga keladi va ko'plab omillarga bog'liq. Ular monogenetik, poligenetik va xromosomal kasalliklar sifatida tasniflanadi. Irsiy kasalliklarning tarqalishi ota-onalarning genetik merosiga bog'liq bo'lib, ularni aniqlash va oldini olish uchun zamonaviy tibbiyot va genetik maslahatlar mavjud. Har bir inson o'z salomatligini saqlash va kelajak avlodlarining sog'lig'ini ta'minlash uchun mas'uliyatli yondashishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X. Q. Shodmonov, X. Sh. Eshmurodov, O. T. Tursunova "Asab va ruhiy kasalliklar" Toshkent - 2004
2. "Patologiya detey starshego vozrasta" - pod reaksiey A.A.Baranova, M, - 1998.
3. Pariyskaya T.V.. Spravochnik pediatria. EKSMO. Moskva 2004 g.
4. Rukovodstvo po detskoy artrologii. Pod red.akad. AMN SSSR M.Ya Studenikina i porf. A.A.Yakovlevoy.-L. 1987.-S. 162-170.

5. Spravochnik vracha obshey praktiki. Pod redaksiy akad. RAMN. -R.Paleeva. EKSMO 2002 g
6. Spravochnik pediatria. Sankt-Peterburg, Moskva, 2004 god. 18.